

Hatbrott

Rättslig vägledning 2022:11
Utvecklingscentrum
Mars 2022

Innehållsförteckning

1	Inledning och definition.....	4
2	Hets mot folkgrupp	5
2.1	Allmänt om hets mot folkgrupp	5
2.2	Uttalande eller annat meddelande som sprids.....	6
2.3	Hot eller uttryck för missaktning.....	7
2.3.1	Exempel på uttalanden	7
2.3.2	Särskilt om rasistiska symboler	8
2.4	Folkgrupp och annan sådan grupp	9
2.5	Hets mot folkgrupp i relation till yttrandefriheten i regeringsformen eller Europakonventionen	10
2.5.1	Avvägningen.....	11
2.5.2	Avvägningen i rättstillämpningen	11
2.6	Rättsfall som behandlar hets mot folkgrupp i relation till yttrandefriheten	13
2.6.1	Högsta domstolen	13
2.6.2	Europadomstolen	14
2.7	Medhjälp till hets mot folkgrupp.....	15
2.8	Målsägandefrågan	15
2.9	Förhållandet till JK.....	15
3	Straffskärpningsregeln	17
3.1	Bestämmelsen	17
3.2	Personkretsen	17
3.3	Motivet för brottet	17
3.4	Straffskärpningsregeln vid förundersökning och åtal.....	18
3.5	Straffskärpningsregeln i domstolspraxis	18
4	Förtal och förolämpning med hatbrottsmotiv	20
4.1	Åtalsprövningsregeln	20
4.2	Relation till annan brottslighet	20
5	Olaga diskriminering	22
5.1	Allmänt om olaga diskriminering.....	22
5.2	Diskriminering	22

5.3	Diskrimineringsgrunderna	23
5.4	Näringsidkare	23
5.5	Anställd och uppdragstagare	23
5.5.1	Anställd i näringsverksamhet.....	23
5.5.2	Fått i uppdrag.....	24
5.5.3	Anställd i allmän tjänst och allmänt uppdrag	24
5.6	Anordnare av offentlig tillställning och allmän sammankomst....	24
5.7	Förhållande till DO och diskrimineringslagen.....	24
6	Hatbrott på nätet.....	26
6.1	Allmänt om hatbrott på nätet	26
6.2	Angående BBS-lagen	26
7	Att tänka på vid förundersökningar om hatbrott	28
7.1	Förundersökningen i allmänhet	28
7.2	Inledande åtgärder.....	28
7.3	Åtgärder vid brott på sociala medier.....	29
7.4	Målsäganden och målsägandebiträde	30
7.5	Utred motivet – utred gärningspersonen	31
7.6	Särskilt om straffskärpningsregeln	31

1 Inledning och definition

Begreppet hatbrott har sin grund i de brott som begicks under andra världskriget. FN:s allmänna förklaring av de mänskliga rättigheterna från 1948 slog fast människors lika värde och rättigheter. Särbehandling och diskriminering på grund av ras och etnicitet skulle motverkas.

Den svenska lagstiftningen var inledningsvis inriktad på att ge skydd för grupper och personer som blev utsatta på grund av rasistiska, etniska eller religiösa skäl. Skyddet har därefter utvidgats till att avse sexuell läggning och nu senast även könsöverskridande identitet eller uttryck.

Enligt den definition som blivit vedertagen omfattar begreppet hatbrott i svensk rätt idag följande bestämmelser

- hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken (BrB)
- olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB
- straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § p. 7 BrB samt
- förtal och förolämpning med hatbrottsmotiv.

Det kan noteras att brott mot förtroendevalda och journalister inte omfattas av hatbrottsdefinitionen även om sådana brott givetvis också kan bygga på hat. Sedan den 1 januari 2020 finns en särskild straffskärpningsregel i 29 kap. 2 § p. 9 BrB som tar sikte på brott mot förtroendevalda.

Syftet med denna rättsliga vägledning (RäV) är att redogöra för hur hatbrottsbestämmelserna bör tolkas samt ge stöd och vägledning i handläggningen av hatbrottsärenden. RäV:en är en omarbetning och uppdatering av de tidigare rättspromemorierna RättsPM 2016:8 Hatbrott och RättsPM 2018:3 Hets mot folkgrupp på sociala medier.

I *avsnitt 2* går vi igenom reglerna kring hets mot folkgrupp och berör särskilt avvägningen mellan hets mot folkgrupp och yttrandefriheten. I *avsnitt 3* presenteras straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § p. 7 BrB. *Avsnitt 4* innehåller en kort redogörelse av förtal och förolämpning med hatbrottsmotiv. *Avsnitt 5* behandlar reglerna om olaga diskriminering och tar även upp relationen till diskrimineringsombudsmannen (DO). I *avsnitt 6* finns en beskrivning av de särskilda frågor som kan uppstå vid utredningar om hatbrott på nätet och genomgång av lagen (1988:112) om ansvar för elektroniska ansvarstavlur (BBS-lagen).

RäV:en avslutas med en genomgång av vad man särskilt bör tänka på vid förundersökningar angående hatbrott.

2 Hets mot folkgrupp

Vid bedömningen av om en gärning utgör hets mot folkgrupp måste åklagaren ta ställning till och tänka på följande frågor/omständigheter:

- Har meddelandet spridits på ett sätt som föreskrivs för straffansvar i 16 kap. 8 § BrB? Se avsnitt 2.2.
- Uttrycker meddelandet sådant hot eller missaktning som avses i 16 kap. 8 § BrB? Se avsnitt 2.3.
- Har hotet eller missaktningen riktats mot en grupp som skyddas av 16 kap. 8 § BrB? Se avsnitt 2.4.
- Strider en tillämpning av 16 kap. 8 § BrB mot yttrandefriheten i regeringsformen eller Europakonventionen? Se avsnitt 2.5.
- Om meddelandet har skett på internet eller annat medium som kan omfattas av JK:s exklusiva kompetens måste åklagaren också ta ställning till om åklagaren eller JK är behörig att handlägga ärendet, se avsnitt 2.9.
- Hets mot folkgrupp är inte ett målsägandebrott men yttrandet kan också utgöra förtal och förolämpning. I sådana fall bör åklagaren åtala för båda brotten, se avsnitt 2.8.
- Om ett meddelande som uppenbart utgör hets mot folkgrupp lagts ut på en elektronisk anslagstavla kan man överväga att väcka åtal mot tillhandahållaren av anslagstavlan enligt BBS-lagen, se avsnitt 6.2.
- Hets mot folkgrupp är inte ett artbrott och är inte heller perdurerande.

2.1 Allmänt om hets mot folkgrupp

För hets mot folkgrupp döms den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids, hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Regleringen återfinns i 16 kap. 8 § BrB och ändrades senast 2018 då könsöverskridande identitet eller uttryck lades till.

Brottet hets mot folkgrupp är alltså uppbyggt av tre rekvisit

- uttalande eller annat meddelande som sprids
- hotar eller uttrycker missaktning
- mot folkgrupp eller annan sådan grupp.

I avsnitten nedan kommer vi att gå igenom rekvisiten och redogöra för hur de ska tolkas. I avsnitt 2.5 behandlar vi den avvägning som måste göras mellan bestämmelsen om hets mot folkgrupp och yttrandefriheten.

2.2 Uttalande eller annat meddelande som sprids

Förutom muntliga och skriftliga meddelanden omfattas även gester, tecken, märken, bilder och liknande uttryck av begreppet uttalande eller meddelande. I rättspraxis har t.ex. en Hitlerhälsning bedömts som hets mot folkgrupp. Även bärandet av emblem eller kläder förknippade med t.ex. nazismen kan vara att se som ett meddelande. HD skriver i "De otillåtna märkena" NJA 1996 s. 577 att om emblemet eller klädseln otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning är det befogat att se det som ett meddelande i lagens mening.

För att ett yttrande ska anses spritt ska det ha kunnat uppfattas av fler än ett fåtal. I förarbetena står det att meddelandet ska ha lämnat den helt privata sfären men att det inte krävs att meddelandet/uttalandet görs offentligt eller bland allmänheten (prop. 1986/87:151 s. 109–110). Även yttranden inom slutna sällskap omfattas.

I "Uttalandena på bussen" NJA 1999 s. 702 slår HD fast att ett skriftligt meddelande är spritt om det gjorts tillgängligt för en större grupp personer. Personerna som kunnat ta del av meddelandet behöver dock inte rent faktiskt ha tagit del av det. På samma sätt ska muntliga meddelanden ha varit av den karaktären att de kunnat uppfattas av en samling personer. Om personerna faktiskt lyssnat saknar betydelse. I avgörandet hade ett uttalande gjorts på en buss inför fyra personer. Det var inte visat att uttalandet hade uppfattats eller kunnat uppfattas av fler än dem. Eftersom yttrandet endast kunnat uppfattas av fyra personer (inte fler än ett fåtal) ansågs det inte spritt.

"Kommentaren i Facebookgruppen" NJA 2020 s. 1083 rör en kommentar som gjorts tillgänglig på internet via en Facebookgrupp. HD menade att den tilltalade gjort kommentaren tillgänglig för en obestämd krets personer och att det fanns risk för en i princip okontrollerad spridning eftersom den gjorts tillgänglig på internet. Det saknade betydelse för bedömningen hur många som faktiskt tagit del av kommentaren. Utifrån HD:s resonemang bör uttalanden på internet i regel anses som spridda. Mot bakgrund av den spridningen meddelanden på internet kan få bör de inte heller bedömas som ringa. Vid en genomgång av hovrättspraxis är det dessutom vår uppfattning att domstolarna mycket sällan dömer för ringa brott i dessa fall.

I RH 1998:77 dömdes en person för hets mot folkgrupp för att ha promenerat på en inte helt avsides gata i Helsingborg bärandes en armbindel med en nazistisk symbol. Enligt hovrätten kunde det förväntas finnas personer ute på gatorna och den tilltalade hade inte själv kontroll över vilka personer som tog del av meddelandet. Ett motsvarande resonemang förde hovrätten i RH

2000:72 där det ansågs uppenbart att ett yttrande som bestod i att en person skrikit "sieg heil" kunnat uppfattas av boende i närheten.

Ett uttalande kan spridas av såväl den som gör uttalandet som den som sprider det vidare.

Skulle inte spridningsrequisitet vara uppfyllt kan uttalandet ändå utgöra ett brott, t.ex. förolämpning.

2.3 Hot eller uttryck för missaktning

Med hot avses även andra hot än de som är straffbelagda i 4 kap. 5 § BrB som olaga hot eller i 4 kap. 4 § BrB som olaga tvång, således hot i en vidare, mer allmängiltig bemärkelse.

Med missaktning avses förtal och smädelser men även kränkande omdömen, såsom förlöjliganden av den aktuella gruppen. Även indirekta uttryck för missaktning omfattas. Utanför det straffbara området faller meddelanden som kan ses som saklig kritik ("Kommentaren i Facebookgruppen" NJA 2020 s. 1083 p. 7). I förarbetena uttrycks detta som att straffansvar endast kommer i fråga om det är fullt klart att gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion om gruppen är överskriden (prop. 2001/02:59 s. 14). Eftersom straffbestämmelsen innebär en begränsning av yttrandefriheten ska den enligt HD tolkas restriktivt.

Bedömningen av om ett visst meddelande utgör hets mot folkgrupp ska ske utifrån sammanhanget och motiven för gärningen. Innehållet ska vid en objektiv bedömning framstå som hot eller uttryck för missaktning. Meddelandet ska bedömas med utgångspunkt i det budskap det förmedlar snarare än genom en textkritisk granskning av de exakta ordalagen. Centralt för prövningen är hur en mottagare har haft anledning att uppfatta innehållet (prop. 2017/18:59 s. 41 och "Kommentaren i Facebookgruppen" NJA 2020 s. 1083 p. 6).

Frågan om vad som är uttryck för missaktning prövades i NJA 1982 s. 128. En person hade satt upp en skylt vid infarten till en campingplats. På skylten stod det att zigenare inte fick beträda campingplatsen. Gärningen bedömdes som hets mot folkgrupp trots att den inte uttryckligen innehöll något kränkande omdöme om romer. Enligt HD uttryckte skylten indirekt ett omdöme om romers egenskaper och uppträdande som måste anses nedsättande för gruppens anseende.

2.3.1 Exempel på uttalanden

Vid en genomgång av avgöranden från hovrätterna kan konstateras att följande uttalanden har bedömts uttrycka hot eller missaktning. Notera dock att sammanhanget har betydelse (se mera nedan under avsnitt 2.5). Notera

också att uppräknigen endast visar på exempel och är långt ifrån uttömmande.

- Upprepade gånger använda ordet neger (Hovrätten för Nedre Norrland 2015-10-16 i mål B 906-15).
- I samband med ett NMR-tal ropa "hell seger" (Svea hovrätt 2020-12-16 i mål B 7097-20).
- Rista in hakkors i en bänk (Hovrätten för Övre Norrland 2020-03-27 i mål B 140-20).
- Uttalandet "ta åtminstone bort paketet, om han har något, så att rasen inte ynglas av sig" dock inte "Europa faller ihop, nu är det upp till varje stat att skydda sina medborgare och skicka ut invällorna" (Svea hovrätt 2021-06-10 i mål B 784-19).
- "Bögar och muslimer vilket jävla skit" (Hovrätten för Västra Sverige 2021-02-16 i mål B 6011-20).
- Att på sidan Stoppa Islam skriva bl.a. att det rört sig om en "apflock" (Svea hovrätt 2019-02-22 i mål B 240-19).
- "Handgranater och AK5or överallt där vi rör oss är det enda sättet att bli av med dem" (Hovrätten för Övre Norrland 2018-11-01 i mål B 890-18).
- "De som tror på Allah är våldtäktsmän" (Svea hovrätt 2019-02-22 i mål B 6264-18).
- "Kommer att njuta av att se bögar hängas offentligt" (Svea hovrätt 2021-05-31 i mål B 2196-20).
- Inlägg om muslimska tandläkare som ska "skys av alla som söker sjukvård" (Svea hovrätt 2019-04-04 i mål B 553-19).
- Bild på tårta med siffran 88 och kommentaren heil samt bild på handgranat och texten "hotline to Allah, pull pin, hold to ear then wait for dial tone" (Hovrätten över Skåne och Blekinge 2019-07-02 i mål B 1344-19).
- Jämställa invandrare med apor på sidan Stå upp för Peter Springare (Hovrätten för Västra Sverige 2020-06-01 i mål B 1055-20).
- På sidan Förbjud Tiggeri skriva "kasta ut det där satans vidriga tjuvpacket omgående" (Svea hovrätt 2018-10-26 i mål B 6701-18).

2.3.2 Särskilt om rasistiska symboler

Såsom nämns i avsnitt 2.2 kan även emblem och kläder vara att anse som ett meddelande i lagens mening. I "De otillåtna märkena" NJA 1996 s. 577 hade den tilltalade på allmän plats bl.a. burit symbolerna kelterkors, örn med lagerkrans samt odalruna med livets träd. HD ansåg att örnen med lager-

krans, genom sin likhet med symboler som frekvent användes i Nazityskland, gav en tydlig koppling till Tredje riket. Även de övriga mindre kända symbolerna som den tilltalade bar var sådana att de kunde kopplas till symboler som användes av nationalsocialisterna på 1930- och 1940-talen. HD uttalade vidare att vissa av symbolerna inte endast är starkt förknippade med den nationalsocialistiska rörelsen utan i hög grad också med idéerna om rasöverlägsenhet och rashat som ledde till förföljelse och utrotning särskilt av människor med judisk härkomst. Även bärandet av märken som kanske inte ensamma kan anses sprida ett meddelande av angivet slag kan innebära spridning om de bärs tillsammans med t.ex. klädsel av viss färg och visst snitt.

I betänkandet [Rasistiska symboler. Praxisgenomgång och analys](#) (SOU 2019:27) finns på s. 75–79 en bra genomgång i tabellform av hur domstolarna bedömt olika symboler.

I Hovrätten för Västra Sveriges dom 2020-12-18 i mål B 5303-19 prövade hovrätten förekomsten av NMR:s symbol tyrrunan på träsköldar burna under en demonstration i Göteborg. Hovrätten ogillade åtalet och menade att det inte kunde anses utrett att tyrrunans närmare koppling till den nationalsocialistiska rörelsen på 1930- och 1940-talet, vid tidpunkten för gärningen, var allmänt känd på samma sätt som beträffande t.ex. hakkorset. Riksåklagaren överklagade domen men HD meddelade inte prövningstillstånd. En intressant fråga som avgörandet väcker är om symboler med tiden kan få en sådan koppling till ett visst tankegodt att de kan utgöra hets mot folkgrupp.

2.4 Folkgrupp och annan sådan grupp

De som skyddas av bestämmelsen är folkgrupper och andra sådana grupper av personer när angreppet tar sin utgångspunkt i personernas ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse, sexuella läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck.

Eftersom det saknas vetenskaplig grund för att dela in människor i olika raser tar uttrycket ras närmast sikte på föreställningen om ras (SOU 2015:103). Etniskt ursprung syftar på personer med ett relativt enhetligt kulturmönster. Samer torde enligt brottsbalkskommentaren räknas hit samt folkgrupper vars medlemmar är av samma nationalitetstillhörighet (Brottsbalken En kommentar, JUNO v. 18). Med sexuell läggning avses homo-, bi- och heterosexuell läggning. Könsöverskridande identitet eller uttryck avser personer som har en könsidentitet eller ett könsuttryck som skiljer sig från samhällets norm för den könstillhörighet som tilldelats dem.

Beskrivningarna ovan sammanfaller delvis. "Invandrare", dvs. de folkgrupper i Sverige som har det gemensamt att de har ett annat nationellt ursprung än majoriteten av befolkningen, skyddas också av bestämmelsen (Brottsbalken En kommentar, Juno version 18). Det ska noteras att inte endast minoritets-

grupper utan även majoritetsgrupper, såsom svenskar, omfattas av bestämmelserna.

Viktigt att komma ihåg är att det är kollektivt bestämda grupper som skyddas, inte enskilda identifierbara individer. I dessa fall kan det istället bli aktuellt att tillämpa bestämmelserna om olaga hot, ofredande eller förolämpning samt straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § p. 7 BrB.

Även om enskilda individer inte skyddas av bestämmelsen kan ett uttryck av missaktning mot en enskild person också ses som ett yttrande mot en folkgrupp. I HD:s dom "Kommentaren i Facebookgruppen" NJA 2020 s. 1083 hade den tilltalade skrivit "Äckliga muslimjävel" i en kommentar till ett inlägg på Facebookgruppen Politikfakta. Kommentaren relaterade till en artikel angående en man av utländsk härkomst som påstods ha gjort sig skyldig till en hedersrelaterad våldtäkt. Enligt HD stod det klart att kommentaren gick ut på att mannens brott var kopplat till dennes förmodade religiösa övertygelse. Kommentaren förmedlade därför ett nedsättande budskap om att muslimer i allmänhet är benägna att begå en viss typ av allvarliga brott. Genom att lägga ut kommentaren på internet hade den tilltalade gjort kommentaren tillgänglig för en obestämd krets personer varför den inte kunde uppfattas som endast riktad mot mannen i artikeln utan utgjorde ett sådant meddelande som avses i straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp.

2.5 Hets mot folkgrupp i relation till yttrandefriheten i regeringsformen eller Europakonventionen

Även om alla objektiva rekvisit i 16 kap. 8 § BrB är uppfyllda måste det även prövas om en tillämpning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp strider mot grundlagens eller Europakonventionens bestämmelser om yttrandefrihet och hindrar den fria åsiktsbildningen.

Europadomstolen har pekat ut yttrandefriheten som en av de grundläggande förutsättningarna för ett demokratiskt samhälle. Det är ett villkor för att säkerställa pluralism, tolerans och vidsynthet.

En inskränkning i yttrandefriheten får endast göras om den följer av tydlig lagstiftning och har ett legitimt syfte. Den begränsning av yttrandefriheten som följer av bestämmelsen i 16 kap. 8 § BrB anses ha ett sådant legitimt syfte.

En förutsättning för att ett i sig missaktande meddelande bör tillåtas är att meddelandet bidrar till att skapa en saklig debatt som kan leda till framsteg i umgänget mellan människor.

Avvägningen bör göras utifrån en sammanvägning av samtliga utgångspunkter. Omständigheter såsom syftet med yttrandet, dess utformning och kontexten i vilket det sprids har betydelse för bedömningen.

Avvägningen mellan skyddet för yttrandefriheten och skyddet för utsatta grupper är inte helt okomplicerad vilket också återspeglas i HD:s avgöranden där domarna inte alltid varit eniga. I tveksamma fall kan det därför vara lämpligt att låta domstolen avgöra frågan. Avvägningen är en rättsfråga snarare än en bevisfråga och bör avgöras av domstol genom en dom hellre än av åklagare i form av negativa åtalsbeslut.

2.5.1 Avvägningen

Problemet kring hur hets mot folkgrupp i allmänhet och missaktningsrekvisitet i synnerhet förhåller sig till yttrandefriheten i grundlagarna och Europakonventionen kan utifrån omständigheterna i varje enskilt fall lösas genom att följande stegvisa frågeställningar besvaras: (jmf. 2 kap. 21 § RF och art. 10. 2 Europakonventionen)

- I. Är en inskränkning av den misstänktes frihet att uttrycka sig (torgföra sin missaktning) nödvändig för att tillgodose ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle?
- II. Innebär inskränkningen ett hot mot den fria åsiktsbildningen? I detta sammanhang får det antas att en fri åsiktsbildning kan uppnås utan att yttranden av den mest kränkande arten nödvändigtvis måste skyddas. I förarbetena till ändringen av 16 kap. 8 § BrB, som innebar att även sexuell läggning kom att omfattas av bestämmelsen, uttalas att yttranden som enbart kränker och diskriminerar andra människor inte är åsikter, åtminstone inte skyddsvärda åsikter. (SOU 2000:88 s. 240)
- III. Är inskränkningen i yttrandefriheten proportionerlig i förhållande till behovet av skyddet för den utsatta gruppen?

2.5.2 Avvägningen i rättstillämpningen

Svea hovrätts dom 2016-12-20 i mål B 4509-16 är belysande för hur avvägningen kan ske i praktiken.

I målet åtalades en person för hets mot folkgrupp efter att han gjort ett meddelande tillgängligt på en Facebooksida som innehades av ett politiskt parti. Meddelandet uttryckte sig missaktande om muslimer i allmänhet med syftning på trosbekännelse genom att påstå att det enligt Koranen är tillåtet för muslimer att våldta kvinnor i Sverige. Påståendet följdes av grova utfall mot muslimer i allmänhet.

Domstolen hade i sin fällande dom följande utgångspunkter när det gäller avvägningen:

Tolkningen i förhållande till Europakonventionens fri- och rättigheter kan inte ensidigt utgå från skyddet för den som utnyttjat sin yttrandefrihet utan måste göras i ljuset av lagstiftarens övergripande avvägningar även om det skulle komma att inskränka den grundläggande rättighet som yttrandefriheten innebär.

Med "lagstiftarens övergripande avvägningar" torde domstolen avse att lagstiftaren, genom bestämmelsen om hets mot folkgrupp, kriminaliserat vissa yttranden eller meddelanden som ett nödvändigt skydd för utsatta grupper

Rätten till yttrandefrihet torde vara starkare i det fall meddelandet varit ett inlägg i en pågående politisk diskussion på forumet än om det skett utan att en sådan diskussion pågått.

För att en politisk diskussion överhuvudtaget ska anses pågå bör förutsättas att åsikter av olika slag förekommer och bryts mot varandra. Om deltagarna på ett forum enbart bejakar varandras missaktning av grupper som skyddas av hetsbestämmelsen eller övertrumfar varandra när det gäller missaktning av dessa grupper torde det i de allra flesta fall inte vara frågan om en pågående politisk diskussion.

I det fall yttrandet inbjuder till en diskussion kring religion, hudfärg, ras, nationellt eller etiskt ursprung eller sexuell läggning så torde rätten till yttrandefrihet vara starkare än skyddet för de typiskt sett utsatta grupperna.

Här kan hovrätten mena att ett utrymme och rimlig möjlighet att omedelbart gå i polemik och intellektuellt bemöta yttrandet och skapa en debatt som ligger på en saklig nivå innebär att yttrandet har ett högre skyddsvärde.

Har meddelandet utformats på ett omotiverat kränkande sätt så torde det finnas mindre anledning att skydda yttrandet.

Detta bör tolkas som att aggressiva och starkt nedsättande yttranden om typiskt sett utsatta grupper med inslag av tvivelaktiga invektiv och förolämpningar har ett betydligt lägre skyddsvärde än om yttrandet inte haft sådana inslag.

Ger meddelandet, sett till sin helhet, uttryck för att den typiskt sett utsatta gruppen generellt betar sig på ett visst klandervärd sätt som innebär att gruppen som sådan bör missaktas så torde det finnas mindre anledning att skydda yttrandet.

Här förefaller rätten mena att generaliseringar som ger uttryck för att alla, utan undantag, som ingår i en viss grupp, som skyddas av 16 kap. 8 § BrB, betar sig eller historiskt betett sig på sätt att gruppen som sådan förtjänar missaktning har ett begränsat skyddsvärde.

En **sammanfattande slutsats** är att det är av stor vikt att under förundersökningen utreda i vilket sammanhang yttrandet har lämnats och att det klargörs vilka yttranden som föregått eller följt det ifrågasatta yttrandet. Att bara redogöra för det missaktande yttrandet är därför inte tillräckligt.

I punktform kan hovrättens principiella uttalanden sammanfattas så att **yttrandet har ett lägre skyddsvärde** om det

- har skett utanför en politisk diskussion
- inte har varit möjligt att direkt bemöta

- varit aggressivt kränkande till sin utformning
- utformats så att det avser hela den grupp som regeln om hets mot folkgrupp ska skydda

och att *ytrandet har ett högre skyddsvärde* om det

- har skett i en pågående politisk diskussion
- har varit möjligt att direkt bemöta
- varit fritt från aggressivitet och invektiv
- haft en nyanserad utformning.

2.6 Rättsfall som behandlar hets mot folkgrupp i relation till yttrandefriheten

2.6.1 Högsta domstolen

"Predikan i Borgholm" NJA 2005 s. 805: HD uttalade att skyddet för yttrandefriheten är detsamma i RF som i Europakonventionen men att ramarna för att begränsa yttrandefriheten är snävare enligt den senare. Prövningen i det enskilda fallet måste således ske med hänsyn till båda regelverken.

En pingstpastor hade inför åtminstone ett femtiotal personer hållit en predikan där han uttalade sig djupt kränkande om homosexualitet. HD friade honom eftersom domstolen fann att han gjort sina uttalanden i en predikan inför sin församling över ett tema som finns i Bibeln. Det var inte fråga om "hate speech". HD:s ordförande justitierådet Johan Munck har uttalat att om domstolen enbart skulle göra en tolkning av den svenska lagstiftningen hade pastorn fällts. Förarbetena är tydliga. Men HD var övertygade om att Europadomstolen hade friat eftersom de inte skulle finna att inskränkningen av hans yttrandefrihet var proportionerlig (Inslag i Sveriges Radio den 29 november 2005 <https://sverigesradio.se/artikel/743714>).

"Flygbladen på skolan" NJA 2006 s. 467: En grupp personer åtalades för hets mot folkgrupp efter att ha delat ut flygblad med missaktande uttalanden om homosexuella. I målet prövade HD om inskränkningen i de tilltalades frihet att sprida flygblad med aktuellt innehåll kunde anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle och om inskränkningen av deras yttrandefrihet var proportionerlig i förhållande till skyddet för homosexuella. HD svarade ja på båda frågorna och fann att Europakonventionen inte hindrade att de tilltalade dömdes till ansvar för sina yttranden.

"Den elektroniska anslagstavlan" NJA 2007 s. 805 I: På en religiös hemsida fanns yttranden med innebörden att homosexuella borde straffas med plågsamma avrättningar. HD:s majoritet fann att yttrandena baserades på citat ur Bibeln och att 16 kap. 8 § BrB inte omfattades av att citera eller diskutera

religiösa skrifter. Två av justitieråden var skiljaktiga och ansåg att det snarare var frågan om propaganda för hårda straff mot homosexualitet än en religiös diskussion.

NJA 2007 s. 805 II: Fallet rörde uttalanden i en pågående politisk debatt om homosexualitet och invandrarpolitik på en hemsida som omfattades av yttrandefrihetsgrundlagen. Yttrandena riktades mot homosexuella och romer. HD tog här fasta på att yttrandena fällt i en pågående politisk debatt och att ett debattinlägg har ett särskilt starkt skydd enligt både grundlagarna och Europakonventionen.

2.6.2 Europadomstolen

J. v. Danmark (App no 15890/89 ECHR 23 september 1994)

En journalist rapporterade om främlingsfientlighet bland ungdomar och återgav en intervju där en av ungdomarna uttryckt att färgade inte är människor utan djur. Journalisten dömdes i Danmark för hets mot folkgrupp. Han klagade till Europadomstolen som fann att domen utgjorde en kränkning av artikel 10 i Europakonventionen (rätten att sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning) eftersom journalisten endast ville rapportera om åsikter som förekom bland ungdomar och inte hade något eget rasistiskt motiv.

F. v. Belgien (App no 15615/07 ECHR 16 juli 2009)

Företrädaren för det politiska partiet "Front National" spred flygblad där det uppmanades till rashat, rasdiskriminering och våld. Spridningen skedde i anslutning till en valkampanj och företrädaren dömdes för hets mot folkgrupp i Belgien. Europadomstolen fann att Belgien inte kränkt yttrandefriheten eftersom åsikterna i flygbladet kunnat framföras utan att uppmana till rashat och att begränsningen av yttrandefriheten var nödvändig för att skydda den allmänna ordningen och invandrares rättigheter.

G. v. Frankrike (App no 65831/01 ECHR 23 juni 2003)

En författare dömdes i Frankrike för att ha förnekat att Förintelsen ägt rum. Europadomstolen fann att författaren inte åtnjöt skydd enligt artikel 10. Därvid åberopade domstolen artikel 17 som stadgar ett förbud mot missbruk av bl.a. yttrandefrihet för att kränka annans mänskliga rättigheter. Detta fall belyser avvägningen mellan yttrandefrihet och skydd mot yttranden som syftar till att uppvigla till rashat.

G. v. Turkiet (App no 53889/12 ECHR 15 september 2015)

En medlem i en islamisk sekt gjorde i ett tv-program mycket kritiska uttalanden om demokrati och sekulariserade institutioner och argumenterade för att sharialagar skulle införas i Turkiet. Han åtalades i Turkiet med motiveringen att han uppmanat till hat och fientlighet. I den efterföljande prövningen, som ledde fram till att Turkiet genom åtalet kränkt sektmedlemmens yttrandefrihet, hade Europadomstolen följande utgångspunkter:

- Yttrandefrihet omfattar i princip även åsikter som kränker, chockerar eller stör.
- Så långt det är möjligt bör yttranden som är omotiverat kränkande för annan undvikas.
- Kontexten i vilket yttrandet sker är av betydelse för bedömningen. I detta fall hade yttrandena fällts i en pågående diskussion där det funnits deltagare med andra åsikter som fått komma till tals. Dessutom var ett av syftena med diskussionen att skildra att sektens åsikter var oförenliga med ett demokratiskt styrelseskick.

2.7 Medhjälp till hets mot folkgrupp

I NJA 2000 s. 355 har en person dömts för medhjälp till hets mot folkgrupp. Efter en nazistföreläsning vid Umeå universitet dömdes föreläsaren för hets mot folkgrupp. Den doktorand som arrangerat föreläsningen dömdes för medhjälp till villkorlig dom och böter.

I "Den elektroniska anslagstavlan" NJA 2007 s. 805 I fann HD att det inte förelåg ansvar för medhjälp. Den åtalade hade underlåtit att ta bort hatiska meddelanden på en elektronisk anslagstavla. Eftersom underlåtenheten låg efter det att hets mot folkgrupp fullbordats kunde domstolen inte döma för medhjälp. Hets mot folkgrupp är inte ett perdurerande brott. Underlåtenhet att ta bort meddelanden kan utgöra brott mot BBS-lagen, se nedan avsnitt 6.2.

2.8 Målsägandefrågan

Eftersom hets mot folkgrupp är ett brott mot staten finns det ingen målsägande. En förutsättning för en skadeståndstalan vid hets mot folkgrupp är att brottet även riktas mot någon enskild individ, som då blir målsägande avseende t.ex. förolämpning, ofredande eller olaga hot. Åtal bör väckas för båda brotten i syfte att säkerställa målsägandens rätt till skadestånd.

2.9 Förhållandet till JK

Justitiekanslern (JK) är ensam åklagare i tryck- och yttrandefrihetsmål. Ingen annan åklagare får inleda förundersökning, besluta om tvångsmedel och väcka åtal för tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Tryckfrihetsförordningen (TF) är tillämplig på tryckta skrifter. Med tryckta skrifter avses text, bilder m.m. som framställts i tryckpressar av alla slag. Vilket material texten är tryckt på saknar betydelse vilket innebär att även tryck på t.ex. kläder kan omfattas. TF är också tillämplig på text, bilder m.m. som

har mångfaldigats genom kopiering eller dylikt förutsatt att det finns ett utgivningsbevis eller att materialet försett med vissa s.k. ursprungsuppgifter.

Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) är i huvudsak tillämplig på två olika kommunikationstekniker, dels överföringar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor (t.ex. radio, tv), dels tekniska upptagningar som är utgivna. Med teknisk upptagning avses upptagningar som kan avlyssnas endast med tekniskt hjälpmedel t.ex. en cd-skiva. Även en webbsida omfattas under vissa förutsättningar, angivna i 1 kap. 4 § YGL, av grundlagskyddet. Det rör framförallt sådana webbsidor som tillhandahålls av massmedieföretag men även webbsidor med utgivningsbevis utfärdade av Myn-digheten för press, radio och tv (www.mpr.se).

De brott som kan vara tryck- och yttrandefrihetsbrott räknas upp i den s.k. brottskatalogen i 7 kap. TF och 5 kap. YGL. Brotten är bl.a. hets mot folkgrupp och förtal. För brotten gäller korta preskriptionsfrister på mellan sex månader och ett år.

Innan ett ärende angående hets mot folkgrupp handläggs av åklagare måste åklagaren ta ställning till om åklagaren eller JK är behörig att handlägga ärendet. När det kommer till yttranden på internet är åklagaren oftast behörig. Undantag gäller sådana sidor som tillhandahålls av mediebolag såsom tidningsredaktioner, nyhetsbyråer m.m. samt de sidor som har utgivningsbevis. Avseende tryckta saker har HD i "Plakatet" NJA 2019 s. 279 uttalat att det för TF:s tillämplighet bör vara tillräckligt att det vid en samlad bedömning framstår som mer sannolikt att en skrift är framställd i tryckpress än att så inte är fallet. Gäller det böcker m.m. bör bedömningen i regel vara relativt okomplicerad. Mer komplicerat kan det vara när kläder har hatbrottsgrundande tryck. Enligt JK bör man vid påträffande av enstaka kläder inledningsvis kunna utgå från att det inte rör sig om en trycksak. Påträffar man flera exemplar av en och samma tröja bör kontakt däremot alltid tas med JK.

Det kan vara svårt att i praktiken avgöra var gränsen mellan de olika behörigheterna går. För vägledning och klargörande finns JK:s [Promemoria angående kompetensfördelning mellan JK och polis/allmän åklagare vid misstankar om otillåtna yttranden m.m.](#) från 2019, som publicerats på Rånet. Kontaktuppgifter till JK finns på ämnessidan för hatbrott. JK:s avgöranden rörande hets mot folkgrupp finns publicerade på JK:s hemsida www.jk.se.

3 Straffskärpningsregeln

3.1 Bestämmelsen

Att ett hatbrottsmotiv är försvårande för en gärning följer av 29 kap. 2 § p. 7 där det framgår att det ska anses försvårande ”om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet”

3.2 Personkretsen

Personkretsen som skyddas av bestämmelsen är i stort sett densamma som den som omfattas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Till skillnad från bestämmelsen om hets mot folkgrupp finns dock skrivningen annan liknande omständighet. Tidigare har det ansetts att könsöverskridande identitet eller uttryck omfattats av liknande omständighet. I och med en lagändring 2018 omfattas personer med könsöverskridande identitet direkt av bestämmelsen. Liknande omständighet skulle dock enligt förarbetena kunna omfatta intersexpersoner eftersom det möjligen är tveksamt om intersexualitet, som handlar om att den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön, kan hänföras till begreppet könsöverskridande identitet (prop. 2017/18:59 s. 44).

Även om det främst är minoritetsgrupper eller en individ i en sådan grupp som skyddas av bestämmelsen omfattas i princip alla av stadgandet. Bestämmelsen är alltså tillämplig såväl vid angrepp på personer av utländsk härkomst som på majoritetsgruppen svenskar, liksom i fall där både gärningsperson och brottsoffer är utlänningar (prop. 2001/02:59 s. 61).

Förtroendevalda omfattas inte av bestämmelsen i punkt 7 men sedan 2020 finns i punkt 9 en särskild straffskärpningsregel avseende just förtroendevalda.

3.3 Motivet för brottet

Grunden för straffskärpning är att motivet för brottet har varit att kränka. Åklagaren har bevisbördan för att en försvårande omständighet föreligger och ska alltså förutom uppsåt även styrka motivet till gärningen, dvs. visa varför brottet begåtts.

Det krävs att motivet för just det aktuella brottet har varit att kränka, dvs. brottet har begåtts på grund av gärningspersonens ”hat” mot en grupp. Att t.ex. utföra ett rån i syfte att finansiera en rasistisk organisation omfattas inte

av stadgandet. Det krävs dock inte att motivet att kränka har varit den enda eller ens det huvudsakliga motivet för brottet. Motivets att kränka kan alltså vara ett av flera motiv.

Den som kränkningen riktar sig mot behöver inte ha ställning som målsägande. Bestämmelsen är t.ex. tillämplig vid en anlagd brand i en moské för att kränka muslimer oavsett vem som äger egendomen.

Det är gärningspersonens uppfattning om att målsäganden tillhör en av de uppräknade grupperna som är avgörande. Målsäganden behöver alltså inte de facto själv tillhöra gruppen.

Det krävs inte att gärningspersonen uttryckt hat eller missaktning i samband med gärningen. Valet av offer och hur gärningspersonen på andra sätt visat sin inställning till den grupp som målsäganden tillhör kan vara tillräckligt för att finna motivet styrkt.

3.4 Straffskärpningsregeln vid förundersökning och åtal

Straffskärpningsregeln ska tillämpas så fort det finns anledning till det. Det är viktigt att åklagaren redan under förundersökningen uppmärksammar alla omständigheter som talar för att straffskärpningsregeln kan bli aktuell eftersom bevisning för att styrka motivet för gärningen måste säkras. Snabba och precisa förstahandsåtgärder där bevisning säkras är av stor betydelse för att hatbrott ska klaras upp. Detta är också viktiga faktorer för att målsäganden ska känna förtroende för rättsväsendet och vilja delta i förundersökningen.

Vid bedömningen av motivet ska det göras en helhetsbedömning av gärningen och inte minst gärningspersonen. Det kan ofta vara svårt att visa motivet för brottet. Det är viktigt att ställa de nödvändiga frågorna och leta efter tecken på brottsplatsen och hos gärningspersonen. Vad har denna gjort innan, under och efter gärningen? Åklagaren bör överväga möjligheterna att använda tvångsmedel i syfte att utreda motivet, t.ex. husrannsakan.

Åklagaren bör tänka på att ange de straffskärpande omständigheterna i gärningsbeskrivningen och även lyfta fram dem i pläderingen, men det finns inget som hindrar att domstolen vid straffmätningen beaktar försvårande omständigheter även om dessa inte är uttryckta i stämningsansökan.

3.5 Straffskärpningsregeln i domstolspraxis

Även om åklagaren anger straffskärpningsgrunderna i stämningsansökan är det inte alltid som det i domar klart går att utläsa i vilken utsträckning straffskärpningsregeln konkret påverkar påföljden. Bristen på utförliga motiveringar i praxis försvårar åklagarnas arbete. Det gör det också svårare att hitta avgöranden.

Ett exempel på ett avgörande där hatbrottsmotiv konstaterats är Svea hovrätts dom 2020-01-20 i mål B 8028-19. En person hade hotat och ofredat målsägandena som uppehöll sig vid en kaffemaskin. Den tilltalade hävdade att han agerat eftersom målsägandena bankat på Selecta-maskinen. Domstolarna menade att i vart fall en del av motivet för gärningen varit att kränka målsägandena på grund av sexuell läggning vilket styrktes av att den tilltalade upprepade gånger under gärningen påpekat målsägandenas sexualitet.

I Svea hovrätts dom 2019-09-26 i mål B 2458-19 ansåg hovrätten till skillnad från tingsrätten att ett motiv för misshandeln varit att kränka en person på grund av etniskt ursprung. Under misshandeln hade målsäganden kallats svartskalle samt hade de båda tilltalade skrikit att de skulle döda målsäganden. Därutöver hade andra uttalanden med rasistisk innebörd gjorts.

I det s.k. Klippanmordet NJA 1996 s. 509 gjorde samtliga instanser bedömningen att det rasistiska hatmotivet för gärningen utgjorde en försvårande omständighet enligt 29 kap. 2 § p. 7 BrB men det framgår inte i HD:s dom hur detta har påverkat straffvärdet.

Förutom straffskärpning kan också skadeståndet avseende kränkning påverkas av motivet. I mål där det normalt inte skulle ha utgått något skadestånd har rasistiska kränkningar inneburit att sådan ersättning trots allt dömts ut, se t.ex. RH 2011:5 som handlar om förolämpning (jfr dock RH 2006:16).

4 Förtal och förolämpning med hatbrottsmotiv

En vanlig typ av anmälda brott med hatbrottsmotiv är ärekränkingsbrotten förtal och förolämpning.¹

Reglerna kring förtal och förolämpning beskrivs ingående i den rättsliga vägledningen Förtal och förolämpning, [RäV 2022:2](#). För en mer utförlig genomgång av ärekränkingsbrotten hänvisas till det dokumentet.

4.1 Åtalsprövningsregeln

Förtal och förolämpning ska i första hand åtalas av målsäganden. I vissa situationer får åklagaren väcka åtal, nämligen om åtal är påkallat från allmän synpunkt och avser

- förtal och grovt förtal,
- förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning
- eller förolämpning med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, eller könsöverskridande identitet eller uttryck.

Det innebär att förolämpning endast får åtalas i myndighetsutövningssituationen och hatbrottsituationen. Första prövningen en åklagare måste göra är alltså om det föreligger en sådan situation. Nästa steg är att ta ställning till om åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Det innebär att åtal inte automatisk ska ske enbart på grund av att förolämpningen har hatbrottsmotiv. En helhetsbedömning ska göras och presumtionen är att åklagare endast undantagsvis ska väcka åtal. I dokumentet [Förtal och förolämpning](#) kapitel 5 finns en vägledning över hur åtalsprövningen ska gå till och vilka överväganden som bör göras.

Om en gärning innefattar flera brott och något av dem hör under allmänt åtal får åklagare väcka åtal även för övriga brott (20 kap. 4 § rättegångsbalken).

4.2 Relation till annan brottslighet

Om förolämpningen är av t.ex. rasistisk eller homofobisk art och uttalas i samband med annan brottslighet, t.ex. misshandel eller olaga hot, bör åtal

¹ Se t.ex. Tillsynsrapport 2016:1

normalt enbart väckas för det grövre brottet och den försvårande omständigheten lyftas fram i gärningsbeskrivningen som en straffskärpande omständighet. Endast i undantagsfall bör åtal även väckas för förolämpningen. I dessa fall har brotten samma skyddsintresse.

När det däremot är fråga om hets mot folkgrupp som har ett annat skyddsintresse eftersom det är ett brott mot staten, bör åtal väckas även för förolämpning. På så sätt ges målsäganden möjlighet att yrka skadestånd eftersom en förutsättning för en målsägandetalan är att åtalet också avser ett brott som riktas mot en enskild individ.

5 Olaga diskriminering

5.1 Allmänt om olaga diskriminering

I 16 kap. 9 § BrB straffbeläggs diskriminering av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Bestämmelsen har tre stycken. I första stycket regleras diskriminering som utförs av näringsidkare. Andra stycket avser den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt den som är anställd i allmän tjänst eller har allmänt uppdrag. I tredje stycket straffbeläggs diskriminering begången av anordnare av allmän sammankomst eller medhjälpare till sådan anordnare.

Det kan noteras att det inom Åklagarmyndigheten förekommer relativt få ärenden rörande olaga diskriminering. I skrivande stund finns det tre pågående förundersökningar registrerade i Cåbra.

5.2 Diskriminering

Diskriminering innebär att någon uppsåtligen missgynnar en person genom att behandla denne mindre förmånligt än andra. Den brottsliga gärningen består i att t.ex. en näringsidkare diskriminerar någon genom att inte gå honom eller henne till handa på samma villkor som mot andra. Med villkor avses sådana villkor som just den näringsidkaren tillämpar i förhållande till sina kunder etc. Underlåtenheten att tillämpa samma villkor för alla kan ta olika uttryck. Såväl aktiv underlåtenhet som passivitet kan vara ansvarsgrundande. Den som har ett legitimt syfte eller godtagbart intresse av att ge företräde åt personer tillhörande viss folkgrupp och i sådant syfte uppställer villkor som gynnar dessa, kan däremot inte sägas diskriminera de övriga folkgrupperna.

I NJA 1985 s 226 dömdes företrädare för kommunalt bostadsbolag för olaga diskriminering efter att ha nekat en person hyra lägenhet i visst område med motiveringen att det skedde för att undvika bostadssegregering.

Skyddet tillkommer den som begär, uttryckligen eller genom sitt sätt att agera, en prestation av näringsidkaren. Även utan begäran kan i vissa andra fall skydd påräknas. Så kan det vara om det av författning, föreskrift eller tjänstens beskaffenhet följer en skyldighet att under vissa förhållanden gå en viss personkategori till handa, såsom t.ex. socialtjänstens verksamhet (Brottsbalken En kommentar, JUNO v. 18).

5.3 Diskrimineringsgrunderna

Diskrimineringsgrunderna är ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Innebörden av grunderna är densamma som för hets mot folkgrupp. Den diskriminerade behöver inte rent faktiskt ha haft det etniska ursprunget m.m. som föranlett diskrimineringen. Det räcker att den som diskriminerat varit av uppfattningen att den diskriminerade varit av ett visst etniskt ursprung eller viss sexuell läggning. Bestämmelsen omfattar även diskriminering som sker på grund av omständigheter hos en annan person, t.ex. om personens partner eller förälder är av visst etniskt ursprung.

5.4 Näringsidkare

Begreppet näringsidkare ska tolkas i vid mening och omfattar varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art. Det finns inget vinstkrav. Även ekonomiska verksamheter som avser att främja ideella syften eller välgörande ändamål omfattas av bestämmelsen. Verksamheten måste inte var permanent men viss varaktighet krävs för att den ska anses vara yrkesmässig. Verksamheten måste inte utgöra utövarens huvudnäring. Även deltidssysselsättning och extraarbete kan räknas in. Stadgeordningen gäller inte förhållandena på arbetsmarknaden då arbetsmarknadens parter själva förväntas se till att det inte förekommer diskriminerande verksamhet.

NJA 1979 s 657: Styrelsemedlemmar i en bostadsrättsförening dömdes för olaga diskriminering.

NJA 1994 s 511: Hyresvärd dömdes för olaga diskriminering då denne nekade ett par att hyra lägenhet eftersom mannen var av utländsk härkomst.

5.5 Anställd och uppdragstagare

5.5.1 Anställd i näringsverksamhet

Förbudet mot olaga diskriminering gäller även den som är anställd i näringsverksamhet. Bestämmelsen omfattar endast gärningar begångna när anställningen avser näringsverksamheten och gärningen begås i den anställdes yrkesutövning. I fråga om anställda som vidtar en diskriminerande handling på order av eller under påverkan av sin arbetsgivare kan 23 kap. 5 § BrB om medverkan i mindre mån bli tillämplig. Bestämmelsen i 24 kap. 8 § BrB om förmans order torde dock sällan vara tillämplig i dessa fall (Brottsbalken En kommentar, JUNO v.18).

5.5.2 Fått i uppdrag

Även den som fått i uppdrag av en näringsidkare att utföra en uppgift omfattas av straffbestämmelsen förutsatt att gärningen är företagen i uppdragsgivarens näringsverksamhet.

5.5.3 Anställd i allmän tjänst och allmänt uppdrag

Bestämmelsen omfattar alla anställda i allmän tjänst som går allmänheten till handa. Huvudsakligen avses personer som är statligt eller kommunalt anställda men även tjänstemän i andra allmänna inrättningar omfattas. Det saknar betydelse om tjänstemannen varit skyldig att lämna service eller inte.

Med allmänt uppdrag avses främst politiskt förtroendevalda personer.

5.6 Anordnare av offentlig tillställning och allmän sammankomst

Anordnare av offentliga tillställningar och allmänna sammankomster omfattas av bestämmelserna om olaga diskriminering genom regleringen i tredje stycket. Det som omfattas är sådana offentliga tillställningar och allmänna sammankomster som inte är näringsverksamhet eller allmän verksamhet och som definieras i 2 kap. 1 och 3 §§ ordningslagen (1993:1617).

Den diskriminerande handlingen i dessa fall består i att anordnaren vägrar någon tillträde på grund av dennes ras, hudfärg m.m. Bestämmelsen är även tillämplig när en sammankomst anordnas endast för en folkgrupp t.ex. svenskar så att alla andra folkgrupper utestängs. Det utesluter dock inte att medlemmar av en viss folkgrupp i vissa fall kan ha ett legitimt intresse att träffas och tala om angelägenheter som berör dem och därför hindra andra från att delta. Detta kan innebära att sammankomsten blir enskild men även om den skulle vara allmän omfattas inte situationen av straffbestämmelsen eftersom den inte kan sägas ha till syfte att diskriminera. Är syftet emellertid att missgynna personer ur en annan folkgrupp föreligger olaga diskriminering. Gränsen för det straffbelagda området kan vara svår att avgöra och måste bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall (Brottsbalken En kommentar, JUNO v.18).

5.7 Förhållande till DO och diskrimineringslagen

Bestämmelser som förbjuder diskriminering finns också i diskrimineringslagen (2008:567). Lagen saknar straffrättsliga bestämmelser och till skillnad från olaga diskriminering enligt 16 kap. 9 § BrB omfattas även arbetsmarknaden samt diskriminering på grund av kön och ålder. Diskrimineringsombudsmannen (DO) utövar tillsyn över att lagen följs.

Enligt diskrimineringslagens bestämmelser ligger bevisbördan på den som misstänks för diskriminering, om en person som anser sig diskriminerad kan visa omständigheter som ger anledning att anta att han eller hon blivit diskriminerad eller utsatt för repressalier.

Döms någon för att ha brutit mot diskrimineringslagen utgår diskrimineringsersättning. Ersättningsnivåerna är generellt sett väsentligt mycket högre än vad som normalt utgår i kränkingsersättning i samband med brottmål.

DO har rätt att föra talan om enskild medger det. Enligt DO:s hemsida förs talan i domstol i ett mindre antal fall per år.

6 Hatbrott på nätet

6.1 Allmänt om hatbrott på nätet

De flesta meddelanden som sprids på internet handläggs av allmän åklagare. I avsnitt 2.10 ovan redogörs för de situationer då JK är ensam behörig åklagare.

Ett meddelande som spridits på internet är regelmässigt att anse som spritt och bör också bedömas som brott av normalgraden. Såsom HD utvecklat är det avgörande hur många som faktiskt kunnat tillgodogöra sig meddelandet.

På ämnessidan [It och brott \(FAQ\)](#) finns mycket material som berör hur man säkrar bevisning i it-miljö och hur man kan ta kontakt med olika företag bakom sidor på nätet.

Vid utredningar om inlägg på nätet är det inte ovanligt att den misstänkte förnekar att denne legat bakom yttrandena. Göta hovrätt har 2018-09-28 i mål B 1025-18 uttalat att om åklagaren kan visa att brott begåtts från ett konto på Facebook som tillhör den tilltalade och som används av denne, och därutöver kan peka på omständigheter kopplade till innehållet som stöder att det är den tilltalade som lagt ut respektive meddelande så är det många gånger tillräckligt för att anse det utrett att det är den tilltalade som har använt kontot. I det enkla metodstödet [Vem har skrivit meddelandet](#) redogörs vidare för omständigheter som domstolarna tillmätt betydelse när de funnit att det är den tilltalade som skrivit ett meddelande.

Eftersom hets mot folkgrupp inte är ett perdurerande brott (se "Den elektroniska anslagstavlan" NJA 2007 s. 805 I) räknas preskriptionsfristen från den dag inlägget publicerades på nätet.

Se vidare avsnitt 7.3 angående handläggning av hatbrott på nätet.

6.2 Angående BBS-lagen

Enligt lagen (1988:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor (BBS-lagen) kan en tillhandahållare av elektroniska anslagstavlor drabbas av straffansvar om denne uppsåtligen eller av grov oaktsamhet inte tar bort ett meddelande vars innehåll uppenbart utgör hets mot folkgrupp, se 7 § BBS-lagen.² Med elektronisk anslagstavla avses en hemsida där användare kan tillföra egna och läsa andras meddelanden. Liksom annars när det gäller meddelanden på

² Även vissa andra brott som inte är aktuella för denna framställning omfattas, t.ex. olaga integritetsintrång och barnpornografibrott (se 5 § BBS-lagen).

internet omfattas dock inte tjänster som skyddas av TF och YGL. Inte heller rena e-posttjänster omfattas.

Enligt 4 § BBS-lagen ska en tillhandahållare ha den uppsikt som skäligen kan krävas över den elektroniska tjänsten. När det väl konstaterats att ett meddelande uppenbart utgör hets mot folkgrupp är straffansvaret för grov oakt-samhet närmast knutet till hur tillhandahållaren uppfyllt sin uppsiktsplikt. Enligt förarbetena är tillhandahållaren skyldig att hålla sådan uppsikt som skäligen kan krävas. Det krävs inte att varje meddelande aktivt kontrolleras så fort det sänds till tjänsten. Däremot bör någon typ av återkommande kontroll krävas. Ibland är antalet meddelanden så stort att det kan räcka att en möjlighet inrättas för användare att påtala förekomsten av meddelanden som utgör hets mot folkgrupp. Om sådana meddelanden förekommer ofta krävs dock mer aktiva åtgärder (prop. 1997/98:15 s. 15 och 20).

Rättspraxis på området är ganska mager. I "Den elektroniska anslagstavlan" NJA 2007 s. 805 I ogillade HD ett åtal gällande brott mot BBS-lagen eftersom det inte var uppenbart att ett inlägg på en hemsida utgjorde hets mot folkgrupp. Svea hovrätt dömde 2020-12-04 i mål B 8432-19 en person för att inte ha tagit bort meddelanden på Facebook-sidan Stå upp för Sverige. Den tilltalade var tillhandahållare/administratör för sidan och hade enligt BBS-lagen ett ansvar för att ha uppsikt över sidan. Två av inläggen som den tilltalade åtalades för att inte ha tagit bort hade lämnats i en diskussionstråd om somalier som den tilltalade själv startat. Hovrätten tryckte på att det var ett diskussionsforum som var öppet för vem som helst, att det tidigare förekommit rasistiska yttranden och att diskussionsämnena till sin natur varit sådana att det funnits en risk för hets mot folkgrupp. På grund härav hade det ålegat den tilltalade att inom rimlig tid gå igenom meddelandena eller på något annat sätt vidta någon aktiv åtgärd avseende meddelandena. Genom att inte gå igenom dem hade den tilltalade enligt hovrätten av grov oakt-samhet underlåtit att ta bort meddelandena.

7 Att tänka på vid förundersökningar om hatbrott

7.1 Förundersökningen i allmänhet

- Åklagare ska leda förundersökningen gällande hatbrott så snart det finns en skäligen misstänkt. Av 6 § ÅFS 2005:9 framgår det att åklagaren ska ta över förundersökningen avseende motivbrott om det är sannolikt att det finns ett hatbrottsmotiv.
- Tänk offensivt! Principen att åtal får väckas endast om åklagaren på objektiva grunder kan förutse en fällande dom gäller i huvudsak bevisfrågor, alltså i vilken omfattning åklagaren anser sig kunna styrka faktiska förhållanden i domstol. Råder däremot osäkerhet om hur brottet ska rubriceras eller om en viss omständighet eller ett visst förfarande rymms under straffskärpningsregeln, bör åtal övervägas för att så långt möjligt utveckla praxis.
- Motivet är en del av brottet som särskilt ska utredas. Tvångsmedelsanvändning får, precis som vid utredning av andra brott, ske i den utsträckning det är befogat.
- Hatbrotten utgörs inte sällan av upprepade kränkningar i form av ofredanden, olaga hot m.m. Ibland kan det finnas skäl att överväga en alternativ rubricering (t.ex. olaga förföljelse).
- Tänk på att JK kan vara exklusivt behörig. Titta i JK:s Promemoria angående kompetensfördelning mellan JK och polis/allmän åklagare vid misstankar om otillåtna yttranden m.m. från 2019, som publicerats på Rånet om osäkerhet uppstår.

7.2 Inledande åtgärder

- Det har vid samtliga granskningar som tidigare genomförts pekats på vikten av snabba och korrekta förstahandsåtgärder.
- Om det inte redan finns avrapporterings-pm i de fall där polisen varit på plats bör sådan inhämtas. Sedvanliga brottsplatsundersökningsåtgärder är självklart väsentligt att få genomförda så snabbt som möjligt, vilket kan vara bra att ha i åtanke framförallt i joursituationer.
- Fotografering av brottsplatsen och av såväl målsägandens som misstänkts klädsel är ibland relevant för att senare tydligare kunna visa på ett hatbrottsmotiv. Dokumentation av förekomst av symboler eller andra uttryck för hatbrott är givetvis relevant.

- I fall av misstänkt krogdiskriminering eller diskriminering på andra serviceställen är det viktigt att polisen i görligaste mån dokumenterar de allmänna förutsättningarna för att få ta del av arrangemangen eller servicen. Det är viktigt att dokumentera huruvida andra personer, tillhörande samma gruppering eller minoritet som målsäganden, redan finns i lokalen eller får ta del av servicen. Även ett "kvottänkande" från arrangörens/servicegivarens sida, i form av att ett visst antal personer ur en viss gruppering eller liknande tillåts, kan utgöra en straffbar diskriminering.
- Tänk på att använda tvångsmedel när det kan vara befogat.

7.3 Åtgärder vid brott på sociala medier

- Dokumentera hur misstänkt har identifierats exempelvis genom Facebook-profil, fotografier och länkar till andra platser på internet som medför att misstänkt kan kopplas till kontot.
- Se om möjligt till att skärmdumpar är daterade eftersom det inte ska krävas muntlig bevisning för att fastställa brottsdatum. Om möjligt bör inlägget säkras så att även bakomliggande data följer med.
- Be polisen om att upprätta en pm som redogör för om meddelanden lämnats i en offentlig eller en sluten grupp. Hur gick polismannen tillväga för att säkra bevisningen? Gick det att använda länken som anmälaren angett eller krävdes det någon form av inloggning? Är det en sluten grupp bör antalet medlemmar framgå av promemorian.
- Finns inte inläggen kvar när polismannen ska säkra bevisningen bör förhör hållas med anmälaren.
- Av förundersökningen bör framgå i vilket sammanhang yttrandet har lämnats. Är det t. ex. en politisk diskussion? Det innebär att materialet som avser kommentarer på sociala medier bör vara så omfattande att de kan ligga till grund för en analys.
- Det är vanligt att brott förnekas på den grund att det är en eller flera andra personer som haft tillgång till misstänkts telefon eller dator och skrivit inlägget. Invändningen att annan skrivit meddelandet kan motbevisas genom en undersökning av andra inlägg från samma profil. Det kan vara språket som används, samma uttryck som upprepas i olika inlägg eller att det är fråga om flera på varandra följande inlägg. Det kan också gälla tidpunkten för det omstridda inlägget och att den misstänkte genomgående skriver med versaler. Ytterligare exempel är att man skriver om resor och familjen och infogar bilder på anhöriga som namnges.
- Överväg att ta mobiltelefon och dator i beslag. Även om inte inläggen finns på datorn eller mobiltelefonen kan där finnas uppgifter som visar att misstänkt besökt ett flertal hemsidor som är kända för att publicera

främlingsfientligt material. Förutom besöken kan också Facebook-profilen innehålla gilla-markeringar från sådana sidor.

- Tidigare var det inte möjligt att kontakta Noa (desken vid Nationella operativa avdelningen som fungerar som Single Point of Contact, SPOC, mot många it-tjänsteleverantörer) för att via Facebook få tillgång till en IP-adress eftersom hets mot folkgrupp inte är straffbart i USA.³ Numera har Facebook ändrat sin praxis och lämnar ut vissa uppgifter i ärenden rörande hets mot folkgrupp i de allra flesta fall (eventuellt med undantag för rena politiska tal).

7.4 Målsäganden och målsägandebiträde

- Av rapporter som Brå tagit fram framgår att många hatbrott aldrig anmäls. Förklaringarna till varför de flesta väljer att inte anmäla brott kan var flera; brottsoffret kanske saknar kunskap om vad ett hatbrott är, rädsla för att inte bli trodd eller tagen på allvar av de rättsvårdande myndigheterna, obenägenhet att vilja offentliggöra en viss sexuell läggning, osv. Även det förhållandet att förövaren ibland är en närstående person eller en person med direkt inflytande över ens vardag kan påverka anmälningsbenägenheten.
- Mot denna bakgrund är det viktigt att förundersökningsledaren och utredaren är införstådda med de specifika förhållanden och de svårigheter som kan följa med att tillhöra en viss minoritet eller grupp, för att i görigaste mån kunna bedriva utredningsarbetet framåt med bibehållen trygghet för brottsoffret.
- Om anmälan rör olaga diskriminering, kontrollera med målsäganden om det också gjorts en anmälan till DO.
- Många av hatbrotten utgör tillsammans med bl.a. sexualbrotten och fridskränkningarna en kategori brott som i högre grad än annars innebär en extra påfrestning för brottsoffret. Offret skuldbelägger ofta sig själv och tonar ner allvaret i händelsen som en följd av normalisering. Målsäganden kan behöva särskilt stöd för att orka genomföra rättsprocessen.
- Precis som vid annan övergreppsbrottlighet kan en bidragande framgångsfaktor i denna typ av ärenden och mål vara att i ett tidigt skede av förundersökningen begära förordnande av målsägandebiträde eller att undersöka huruvida brottsoffret önskar ta med en stödperson till förhören.

³ Av Svea hovrätts dom, 2019-02-22, mål B 6264-18, framgår att det inte ansågs vara en brist i utredningen att någon förfrågan till Facebook om IP-adressen inte hade gjorts

- Av förarbetena framgår att målsägandebiträde kan förordnas om gärningen är av kvalificerat slag, innebär en svår kränkning av den enskildes integritet och då det kan förutses pressande och ingående förhör. Målsägandens fysiska/psykiska tillstånd kan också vara sådant att han eller hon kan antas ha särskilt behov av juridiskt biträde. Även åldern kan ha betydelse för frågan om målsägandebiträde ska förordnas eller inte.
- Målsägandebiträde kan inte förordnas när brottsmisstanken enbart gäller hets mot folkgrupp. Om det i sammanhanget också begås andra brott med fängelse i straffskalan mot den enskilde, kan naturligtvis förordnande komma ifråga för detta eller dessa brott.

7.5 Utred motivet – utred gärningspersonen

- En av de största utmaningarna för de utredande myndigheterna vad gäller hatbrotten är att kunna visa motivet för brottet. Det finns inga enkla åtgärder eller självklara lösningar för hur åklagare bäst ska kunna visa att ett hatbrottsmotiv legat bakom brottet eller i vart fall har varit en av anledningarna till att brottet begåtts.
- Precis som vid grövre våldsbrott kan det dock vara värdefullt att i ett tidigt skede av förundersökningen lägga rimliga resurser på att ”kartlägga” gärningspersonen. Med dokumentation om gärningspersonens agerande utåt i andra relevanta avseenden, kan det vara lättare att påvisa motivet för brottet. Det kan vara fråga om att visa på medlemskap i rasistiska organisationer, blogginlägg och dylikt (även om inläggen i sig inte är straffbara).
- Överväg där så är möjligt att använda tvångsmedel även när det gäller att säkra bevisning avseende motivet. Husrannsakan kan t.ex. genomföras för att ta föremål i beslag eller på annat sätt dokumentera gärningspersonens inställning till det föreliggande motivet.
- I förhörssituationen är det extra värdefullt att utredaren är uppmärksam inte bara på det som sägs utan även om den misstänkte öppet bär symboler (t.ex. tatueringar) eller utanför förhöret fäller kommentarer som kan visa på ett föreliggande hatbrottsmotiv. Yttranden och kommentarer som fälls utanför förhörssituationen som kan bidra till att visa på den misstänktes motiv bör dokumenteras på lämpligt sätt och tillföras förundersökningen. Frågan om beslag kan aktualiseras även i denna situation.

7.6 Särskilt om straffskärpningsregeln

- När hatbrott föreligger med tillämpning av straffskärpningsregeln ska denna delges den misstänkte särskilt i anslutning till gärningspåståendet.

Innebörden av straffskärpningsregeln ska förklaras för den misstänkte.

- Då åtal väcks för brott som är att bedöma som hatbrott i enlighet med straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § p.7 BrB bör de straffskärpande omständigheterna anges i gärningsbeskrivningen. Processförande åklagare bör framföra att det är önskvärt att domstolen i sin dom redovisar hur domstolen tillämpat bestämmelsen.
- Precisera så långt som möjligt vari motivet består för att få domstolarna att bli tydligare i sina domskäl.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN